

שיעורי
תורה
רשק

היכלי תורה

ערש"ק פנחס כ תמוז תשע ♦ דף היומי בבלי: שבועות ה ירושלמי: כלאים לב

עלת חדש בחדשו לחדשי השנה

בגמרא: אמר ר' ישעיה, אמר קרא 'זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה', אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה (ראש השנה ז).

מצוה זו, שצריך מא' בניסן לחדש ולהביא את כל קרבנות הצבור מתרומה חדשה, תחלתה היא בעולת תמיד השחר, שהיא קודמת לעולת מוסף ראש חדש, והיא הראשונה שמצוה להקריבה מתרומה חדשה. יש להתפלא לכן על שרמזה התורה מצוה זו בעולת ראש חדש, ולא בתמיד של שחר.

ברם, זמנה של המצוה שהוא בראש חדש ניסן, מגיע רק לאחר שיקדשו בית דין את החדש. מכיון שרוב פעמים אין העדים משכימים לבא בבוקר, הרי בעת הקרבת התמיד, שזמנו הוא בבוקר, עדיין לא באו העדים שיעידו על חידוש הלבנה, ועדיין לא קדשו בית דין את החדש. מטעם זה, פרש רש"י בריש מסכת ביצה שבעת הקרבת תמיד של ראש חדש לא היו הלויים אומרים שיר של ראש חדש, רק שיר של חול, לפי שרוב פעמים עדיין לא קדשו בית דין את החדש. לכן לא היו יכולים לקנות את הטלה לתמיד של שחר מתרומה חדשה.

ואין לומר שבעת לקיחת הטלה לתמיד של שחר יתנו ויאמרו, שאם יבאו עדים ויקדשו בית דין היום את החדש תהיה לקיחתו מתרומה חדשה, ואם לאו מתרומה ישנה, שכיון שהדבר צריך להתברר למפרע, הרי זה תלוי בביררה, וקיימא לן בדאורייתא אין ברירה.

אבל בעת הקרבת המוספין שזמנם כל היום, ברוב שנים כבר באו עדים קודם הקרבתם, והם היו הראשונים להיות קרבים מתרומה חדשה.

ע"פ פנים יפות

נושאי הדף בעלון

שיעור ידיעת כל התורה.....שבועות ה

כינוי אדם על פי מראהו.....שבועות ו

חיוב גלות על פי הודאת עצמו ובזמן הזה.....שבועות ז

אם מותר לאדם לחבול בעצמו.....שבועות ח

נוסח מוסף של ר"ח 'זמן כפרה לכל תולדותם'.....שבועות ט

טעה ואמר בתפילת מוסף של ר"ח 'מקדש ישראל והזמנים'.....שבועות י

לב בית דין מתנה על תשמישי קדושה.....שבועות יא

כפתור ופרח.....עמוד 5

שיעור ידיעת כל התורה

בשו"ע הרב (הל' תלמוד תורה פ"א ה"ד-ה) חידש, שיש שיעור לידיעת כל התורה כולה, והוא כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה, דהיינו שידע את התנ"ך, וכל הלכות פסוקות של כל התורה עם הטעמים כי הן הן פירוש התרי"ג מצוות שבתורה ודקדוקיהם בכל פרטיהם, ואף שיש בהן חלוקי דעות הרי אלו ואלו דברי אלהים חיים, ואפילו המצוות שאין נוהגות עכשיו, וגם ללמוד כל דברי חכמים שהסמיכום על מדרש הפסוקים שהן ההגדות, והתלמוד שמפרש טעמי ההלכות שבמשניות וברייתות ומקורם בדרשות הפסוקים שבתורה, וההלכות שאין להן דרשה בפסוקים והן קבלה הלכה למשה מסיני או מסברא, וכן דברי חכמים שהסמיכום על מדרש הפסוקים שהן ההגדות.

והביא בשם **חכמי האמת** (ספר הגלגולים פ"ד, שער הגלגולים הקדמה יא, טז, הקדמת שער המצוות, ע"ח שער מט פ"ה) שכל נפש מישראל צריכה לבא בגלגולים רבים עד שתקיים כל התרי"ג מצוות במעשה דבור ומחשבה, ודיבור ומחשבה הוא לימוד הלכותיהן, והיינו ידיעת כל התורה כולה. ועוד אמרו חכמי האמת שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס כפי מה שהיא יכולה להשיג ולידע, וכל מי שיכול להשיג ולידע הרבה ונתעצל ולא השיג וידע אלא מעט, צריך לבא בגלגול עד שישגי וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה, הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות, כי כל מה שנשמתו יכולה להשיג ולידע מידיעת התורה זהו תיקון שלימותה, ואי אפשר לה להיתקן ולהשתלם בצרור החיים את ה' במקורה אשר חוצבה משם בלתי ידיעה זו, ולכן אמרו חכמים (פסחים נ). אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, כדי שלא יצטרך לבא בגלגול לעולם הזה.

ואל יאמר האדם איך אפשר ללמוד כל התורה שבעל פה כולה, הרי התורה אין לה קץ ותכלית, כמו שנאמר (תהלים קיט צו) 'לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד', ונאמר (איוב יא ט) 'ארוכה מארץ מדה וגו', כי באמת ההלכות הנגלות לנו ולבנינו יש להן קץ ותכלית ומספר, וכן המדרשים שנתגלו לנו.

רק שהתורה מצד עצמה אין לה קץ ותכלית אפילו לפשטי דרשותיה הצפונים בה, ורבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות (מנחות כט): ולא הגיע לתכלית דרשותיה עדיין, וכן אין קץ ותכלית לעומק טעמי ההלכות והפסוקים בטעמיהן ובדרשותיהן במדות שהתורה נדרשת, ועל ידי זה יתחדשו ג"כ חידושי הלכות לאין קץ ותכלית למי שזוכה לזה אחר שגמר תחלה כל התורה שבעל פה המסורה לנו ונגלות לעין כל.

ושיטתו היא, שאף על פי שאין שיעור לתורה מצד עצמה, מכל מקום יש שיעור לענין חיוב ידיעת התורה, שלזה צריך ללמוד רק המצוות וטעמיהן והש"ס וכו', ואחר שהגיע לידיעה זו קיים מצות ידיעת התורה, ושוב אין עליו חיוב אלא לשנן תלמודו שלא ישכחנו, וכן ללמוד כל יום כדי לקיים מצות ידיעת התורה, אבל הותר לו לעסוק במו"מ וכיוצא בזה, עיי"ש (פ"ג ס"ד).

ובפירות תאנה (ד"ה ותו גבי) העיר בזה, מהמבואר במסכת נדה (ל): שמלמדים את העובר את כל התורה כולה, וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסותרו על פיו ומשכחו.

כינוי אדם על פי מראהו

בגמרא הובאה שאלה ששאל רבי יהושע בנו של רבי עקיבא את רבי עקיבא. וכתב רש"י (ד"ה יהושע בנו), שרבי יהושע זה הוא רבי יהושע בן קרחה, שר"ע קרח היה כמו שנזכר במסכת בכורות (נח). וכ"כ רש"י שם (ד"ה חוץ) **והרשב"ם** (פסחים קיב. ד"ה ר' יהושע בן קרחה), ומקורם בסדר תנאים ואמוראים (ח"ב אות ב), שרבי יהושע בן קרחה היה בנו של רבי עקיבא הקרח. והתוס' (בכורות שם ד"ה חוץ, פסחים שם ד"ה צוה, שבת קנ. ד"ה ורבי יהושע, ב"ב קיג. ד"ה ומטו) הקשו כמה קושיות על פירוש זה, וביניהם שהרי כינוי 'קרחה' הוא כינוי גנאי, ואיך יקראו לרבי"ק תמיד בכינוי גנאי לאביו, ואף אם בן עזאי קרא כן לרבי עקיבא ואמר שכל חכמי ישראל הם לפניו כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה, וכוונתו היתה לר' עקיבא, מכל מקום לא קרא לו כן אלא פעם אחת, ואין בזה טעם לקרות לבנו לעולם על שם היות אביו קרח. ולכן הביאו בשם ר"ת, שקרחה הוא שם אדם ואין הכוונה לר"ע, אלא אדם אחר היה ששמו קרחה ונולד הרבה לפני ר' יהושע בנו של ר"ע.

והחיד"א בהגהותיו לסדר תנאים ואמוראים, תמה על התוס' שהעלימו עיניהם ממה שביארו הגאונים בסדר תנו"א כדברי רש"י והרשב"ם. וכתב, שמכל מקום אף הם נעזרו בדברי ר"ת שאמר כמותם, שגם הוא מסוג הגאונים שדבריו דברי קבלה, כמ"ש התוס' והרא"ש בכמה מקומות. וציין למה שכתב **בפתח עינים** (פסחים שם), שרוח ה' דבר במ ברבותינו בעלי התוס' וכווננו אל האמת, שרבי יהושע בן קרחה ורבי יהושע בנו של רבי עקיבא שנים הם, כאשר העד העיד בנו רבינו האר"י עיי"ש. וז"ל **הרח"ו** (שער הגלגולים הקדמה לו), אמר לי מורי, כי הוא ראה בעיניו את ר' יהושע בן קרחה ואת ר' יהושע בנו של ר' עקיבא, ואינם איש אחד, הפך מה שכתב רש"י בפ"ק דשבועות בסוגיא דבהרת ששניהם אחד.

בארח מישרים (סי' ה הערה ו) הסתפק אם איסור המכנה שם לחבירו הוא רק בפניו או גם שלא בפניו, וצייד שחומר האיסור הוא רק במכנה אותו בשם בפניו. אך מדברי התוס' הנ"ל הוכיח שאינם סוברים מחילוק זה, שהקשו איך כינו את ריב"ק בשם אביו ר"ע שהיה קרח, והרי כינוי גנאי הוא, כמו שכינו הנערים את אלישע (מלכים ב' ב כג) 'עלה קרח עלה קרח'. ולא חילקו בין הנערים שכינו את אלישע בכינוי זה בפניו, לבין כל אלו שקראו לריב"ק 'בן קרחה' על שם אביו, שלא בפני אביו.

אמנם **בסדר הדורות** (תנאים ואמוראים אות י ערך ריב"ק) כתב על דברי התוס', שמה שבן עזאי קרא לר"ע קרח, וכן מה שקראו לבנו ריב"ק, אין זה לגנאי אלא לשבח, וציין לדברי **הרמ"ע מפאנו** (עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ה פ"א). ושם כתב **הרמ"ע מפאנו** בביאור מה שאמר בן עזאי שכל חכמי ישראל דומין עליו כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה, שלא עבר בזה על הלכות דרך ארץ במה שקרא לו קרח, אלא כבוד גדול נתכבדו אצלו כל חכמי ישראל ורבי עקיבא בראש, וביאור דברי בן עזאי, לפי שהנחש להוט אחר השום, ולכן שום שחוק מגולה יש בו סכנה וחשש שהנחש הטיל בו ארס (ביצה ז). ומזה למדנו בכוונת בן עזאי, שכל חכמי ישראל הם שומרים לתורה ומצילים אותה מדרשות צדוקים ואגדות של דופי כמו הקליפה לשום, שהוא פרי מסוגל להרבות את הדמות, והיא מגינה עליו מן הנחשים. חוץ מרבי עקיבא שקרח הוא טהור מטמא שהוא בעל הפרי עצמו ושום מרמז לתורה שבע"פ שהוא 'שום הדיינין', עיי"ש עוד.

חיוב גלות על פי הודאת עצמו ובזמן הזה

בגמרא מבואר שיש אופן שבו הרוצח בשוגג אינו חייב מיתה ולא גלות, והוא כשרצח בשוגג ולא נודע לו שרצח. ותמה באור שמח (סנהדרין פ"ה ה"ז), שמשמע בגמרא שאם הרוצח היה יודע שרצח היה חייב גלות, והרי לכאורה אין הרוצח בשוגג גולה אלא על ידי עדים שהעידו בפניו ב"ד שרצח, אבל ידעתו אינה מחייבתו גלות. ולכן כתב, שעל כרחק צריך לומר, שכשנודע לו אעפ"י שלא העידו עדים ואינו מתחייב גלות בב"ד, מ"מ אם יגלה יפטר מעונש שמים, אע"ג שאינו מחויב גלות עפ"י דין. ובשו"ת צפנת פענח (ווארשא סי' רטו) נשאל במי שבא ואמר הרגתי בשוגג אם יש לחייבו גלות. וכתב, שדבר זה תלוי בשאלה אם חיוב גלות הוא כפרה כקרבן או חיוב כעונש, שאם הוא כפרה יכול הוא להתחייב בו על פי עצמו, אבל אם הוא עונש אינו חייב בו אלא כשחייבוהו בית דין על פי עדים, וצ"ח לסוגייתנו. וכוונתו להוכיח שחייב גלות גם על פי עצמו וכמו שהוכיח באור שמח. ובסוף תשובתו כתב, שבספרי [ע"י מסעי פ"ג] מבואר שדין ערי מקלט נוהג גם בזמן הזה, אף על פי שאין מקדש ולא מזבח ולא סנהדרין. ומדבריו מבואר ג"כ שדין גלות נוהג אפילו כשלא היתה קבלת עדות בב"ד מומחין שפסקו שהוא רוצח וחייב גלות, אלא גם על פי עצמו גולה, כדי שתהיה לו כפרה [והוא כדברי המשך חכמה שהובאו לעיל, שגלות היא כפרה].

ובאמת לענין מה שכתבו שהמודה שהרג בשוגג גולה, הסתפק הריטב"א (מכות ב. ד"ה מעידין) בזה אם אדם גולה על פי הודאת עצמו, ובספרי זוטא (מסעי פ"ה אות כט) מבואר, שאין הרוצח חייב גלות אלא על פי עדים, וכמו שביאר בזית רענן שם. והנה במסכת מכות (י:): אמרו ששני בני אדם שהרגו את הנפש אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד, לזה אין עדים ולזה אין עדים, הקב"ה מזמין לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו והרגו, זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה. והקשה המהרש"א (ח"א ד"ה אחד הרג), שמשמע מזה שעל מה שהרג בפעם הראשונה בשוגג בלא עדים הוצרך ליגלות, ולא ידענו על מה, שהרי הגלות לערי מקלט אינה אלא רק מפני גואל הדם שיהרגנו, ואם אין עדים בדבר היאך יהרגנו הגואל. ותירץ, שאפשר שאם הוא מודה בדבר או שיתוודע הדבר ע"י קרובים שהם פסולים להעיד, שפטור הגואל אם יהרגנו, ולכן צריך לגלות. נמצא לדעתו שאין הגלות אלא להצלה מגואל הדם, אלא שגם כשאין עדים יצויר שצריך הוא להצלה מגואל הדם, ובאופן שאם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו.

ולענין מה שכתב בצפנת פענח ששייך חיוב גלות גם בזמן הזה כיון שהוא לכפרה, בטור (ח"מ סי' תכה) מפורש שאין נוקטים כן להלכה, וכתב שם שאין לנו ערי מקלט שיגלה בהן הרוצח. ובספרי פסקי תשובה (ח"א סי' צב) הסתפק בזה אם נוהג דין ערי מקלט בזה"ל, והעיר מהמבואר במסכת מכות (י:): שעיר שאין בה זקנים אינה קולטת לפי שצריך שיתקיים בה 'זקני העיר' (יהושע כ ד), וידוע שזקנים היינו סמוכים, ובה"ז אין סמוכים. ותמה עליו בספר נתן פרינו (מכות ט: ד"ה להיכן גולין), שלא הזכיר את דברי הטור המפורשים שבזמן הזה אין ערי מקלט וגלות. והביא שם את דברי הצפנת פענח הנ"ל, שהביא בשם הספרי שערי מקלט נוהגים בזמן הזה אף שאין מקדש ולא מזבח ולא סנהדרין, וכתב שכוונתו למש"כ בספרי (שם) על הפסוק 'והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם' (במדבר לה כט), שינהג הדבר לדורות. אולם כבר כתב הרמב"ן (שם) שמה שכתוב 'והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם' הוא על הסנהדרין הנזכרים בפרשה, ויאמר שתהיה לנו לדורות עדה שופטת אפילו לאחר חורבן, לדון דיני קנסות וגזלות וחבלות וכל דבר שבממון ושל מלקות ארבעים, ולא על ערי מקלט, וגם בכוונת הספרי יש לפרש כן.

אם מותר לאדם לחבול בעצמו

בגמרא הובאה דעת ר' אלעזר הקפר הסובר שנוזר נקרא חוטא. ופירש רש"י (ד"ה חוטא), שהוא משום שציער עצמו מן היין, כדברי הגמרא (תענית יא.). וכתבו התוס' (ד"ה ולרבי אלעזר), שחכמים חולקים על ר' אלעזר הקפר, וסוברים שהנוזר אינו חוטא וקרבונו אינו בא על החטא, ומה שנאמר בו שמביאו לכפר 'מאשר חטא על הנפש' (במדבר ו יא), אינו ענין חטא אלא מלשון חסרון, על דרך שנאמר (מלכים א' א כא) 'והייתי אני ובני שלמה חטאים', שהוא לשון חסרון, והנוזר חיסר ימי נזרו, אבל אינו חשוב חוטא כלל.

הטור (ח"מ סי' תכ) כתב בשם הרמ"ה, שהאדם רשאי לחבול בעצמו. וכתב הבית יוסף (ד"ה החובל בעצמו), שנראה טעמו, לפי שאמרו בגמרא (ב"ק צא:): שדין זה שאין אדם רשאי לחבול בעצמו הוא כדעת רבי אלעזר הקפר הסובר שהנוזר חשוב חוטא לפי שחבל בעצמו וציער עצמו מן היין, ומשמע להרמ"ה שבשום מקום אין ההלכה כרבי אלעזר הקפר אלא כחכמים החולקים עליו וסוברים שהנוזר אינו חוטא. וטעמם הוא, לפי שסוברים שמותר לאדם לחבול בעצמו, ולכן פסק הרמ"ה כדעתם. והב"ח (שם סכ"א) פירש, שמקור דעת הרמ"ה שחכמים חולקים על ר"א הקפר הוא מסוגייתנו, וכמו שכתבו התוס' הנ"ל, וכיון שחכמים חולקים עליו, הרי יחיד ורבים הלכה כרבים, וההלכה כדעתם שמותר לאדם לחבול בעצמו.

אך בשו"ת הר"י מיגאש (סי' קפו) נשאל, בראובן שרצה לעלות לא"י ונדר שלא יאכל בשר ולא ישתה יין חוץ משבתות וימים טובים עד שיעלה לא"י, אם עבר עבירה במה שנדר כן, ואם יש לו בו היתר אם לאו. והשיב, שמי שנדר כן עבר על דברי תורה, וכל יום שהוא עומד בנדרו הוא עובר וחוטא על נפשו, והתורה לא התירה לאדם שיצער עצמו, ואין הפרש בין מי שמצער נפשו או מי שמצער חברו. ומטעם זה אין האדם חייב במה שמודה על עצמו שעבר עבירה שהוא חייב עליה מיתה או מלקות, ואינו כמי שמודה על עצמו ממון שחייב בו, לפי שאין אדם רשאי לחייב עצמו צער.

והביא את דברי ר"א הקפר שאמר שהנוזר נקרא חוטא על שציער עצמו מהיין בלבד, וכ"ש שיקרא חוטא כשהוא מצער עצמו מן היין ומן הבשר, וראוי שישאל על הנדר הזה בפני חכם מומחה ויתיר לו, והפתח שיפתח לעצמו הוא שאם היה יודע שהתורה לא תתיר לו זה, לא היה נודר. ומבואר שדעתו לפסוק להלכה כר"א הקפר שאסור לאדם לחבול בעצמו ולצער עצמו. וכן דעת הרשב"א בתשובה (ח"א סי' תרטז), וכן פסקו הרמב"ם (חובל ומזיק פ"ה ה"א) והשו"ע (ח"מ סי' תכ סל"א).

ומכל מקום כתב בים של שלמה (ב"ק פ"ח סי' נט), שאפילו לדעת הרמ"ה אינו מותר לחבול בעצמו אלא לצורך, אבל שלא לצורך לכו"ע אסור, שהרי אפילו להזיק בגדים ושאר דברים אסור משום 'בל תשחית'.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

נוסח מוסף של ר"ח 'זמן כפרה לכל תולדותם'

בש"ת בנין שלמה (הכהן, ח"א סי' כא, ובנוסף בנדמ"ח שם) עמד בנוסח התפלה שסידרו אנשי כנה"ג במוסף של ר"ח, 'ראשי חדשים לעמך נתת זמן כפרה לכל תולדותם', שלכאורה יש לכל מעיין לתת לב בנוסח הזה בכמה דברים. ראשית, במה שאמר 'זמן כפרה לכל תולדותם', שמשמע שכל הכפרות האחרות אינן כפרה לכל תולדות ישראל, ורק כפרה זו של ר"ח הוא כפרה לכל תולדותם, שהרי לא יסדו נוסח זה רק במוסף של ר"ח. וקשה, שבאמת אין שום הבדל בין מוספי ר"ח ומוספי המועדים, שכולם באים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו כמבואר בסוגיותינו, וגם האם נאמר שכל ישראל נכשלים בחטא זה כמו שמשמע מהלשון 'לכל' תולדותם. עוד ראוי לדקדק במה שאמר 'זמן כפרה', שמשמע שעיצומו של יום הוא מכפר, ובאמת ר"ח עצמו אינו מכפר, ורק שיער החטאת שהקריבו בר"ח הוא שמכפר, וכמו מוספי כל המועדים. וכן יסדו בנוסח התפלה עצמה 'בהיותם מקריבים לפניך זבחי רצון ושעירי חטאת לכפר בעדם', וא"כ לשון זה 'זמן כפרה' אינו מדוקדק לכאורה, שמשמע שעל היום הוא מורה, וכמו שאומרים בנוסח התפלה של יו"ט 'זמן שמחתנו' או 'זמן מתן תורתנו' שמורה על היום עצמו. וכן מלשון נוסח התפלה של מוסף שבת ר"ח שסידו לומר 'ותתן לנו שבתות למנוחה ור"ח לכפרה', משמע ג"כ שר"ח עצמו מכפר כשם ששבתות הן עצמן למנוחה.

והביא, שמצא בפירוש על החומש לרבותינו בעלי התוס' (פרשת פנחס) שכתבו טעם אחר למה שאומרים במוסף ר"ח 'זמן כפרה לכל תולדותם', על פי המבואר בסוגיותינו שנשתנה שיער ר"ח שנאמר בו (במדבר כח טו) 'לה', שאמר הקב"ה הביאו עלי כפרה על שמיעטתי את הירח. ויש לפרש כן, תביאו לדורות בשבילי ולשמי קרבן להיות קרבין כפרה לי, ובוה תתנחם הלבנה על שמיעטתי אותה. והכפרה היא מועילה לתינוקות שלא תיפול עליהם אסכרה, לפי שהחידוש הראשון של הלבנה היה ביום רביעי, שהרי ביום רביעי מששת ימי בראשית נתלו המאורות, ואמרו (תענית כז:): שאנשי מעמד היו מתענים ביום רביעי על אסכרה שלא תיפול בתינוקות. וכל שכן שביום חידוש הלבנה שיש לדאוג. וקרבן זה של ר"ח מכפר עליהם. וזהו שאנו אומרים במוסף של ר"ח 'זמן כפרה לכל תולדותם', ותולדותיו של אדם אלו התינוקות.

ובדרך זו פירש הרב נתן רוקח (קובץ משכנות יעקב, ח"ג תרצ"ב סי' לה עמ' סד) הטעם שאומרים במוסף ר"ח 'זמן כפרה לכל תולדותם', שהוא משום שבזמן זה היו מקריבים קרבן מוסף לכפר על שמיעט הקב"ה את הירח, וכמו שפירשו התוס' (ד"ה שיער) ששיער זה הוא כפרה לישראל, ואמר הקב"ה שכיון שעליו לקבוע זמן כפרה זו, קבעו בר"ח להפיס דעתה של ירח, ונמצא שזמן זה הוקבע לזמן כפרה. ופירש המשך התפילה על פי המבואר בהמשך סוגיותינו, שהקשו בגמרא שאפשר שאין שיער של ר"ח בא אלא לכפר על מיעוט הירח ולא על חטאות ישראל. ותירצו, שא"כ היה לפסוק לומר 'חטאת ה'', וממה שנאמר 'חטאת לה'' מצאנו למדים שלשני כפרות בא השעיר, לחטאות ישראל ולמיעוט הירח. וזהו שאומרים ראשי חדשים 'לעמך' נתת, והוא שיער של ר"ח שניתן לכפרה לעם ישראל, וגם נרמזה בו הכפרה על מיעוט הירח, שנקבע דווקא לר"ח כדי לפייסה, וזהו שאומרים 'זמן כפרה לכל תולדותם'. ואחר כך מפרש והולך, 'בהיותם מקריבים לפניך זבחי רצון', היינו שהזבח בא לרצון, לרצות ולפייס את הלבנה, 'ושעירי חטאת לכפר בעדם', שהוא בא גם לכפרה על טומאת מקדש וקדשיו. ולא על אחד מהם לבד בא, אלא 'זכרון לכולם יהיו', לשניהם בא לפייס הלבנה ולכפר על ישראל.

טעה ואמר בתפילת מוסף של ר"ח 'מקדש ישראל והזמנים'

בש"ת מנחת אלעזר (ה"ג סי' יט) דן במי שהתפלל כל תפילת ראש חודש, אך טעה וסיים 'מקדש ישראל והזמנים' במקום לסיים 'מקדש ישראל וראשי חדשים', אם יצא ידי חובתו.

וכתב, שלכאורה נראה לומר שכיון שמבואר בסוגיותינו ובעוד מקומות שראש חודש נקרא מועד, אם כן על כל פנים בדיעבד יהיה בכלל ברכת המועדים, ויצא ידי חובתו במה שסיים 'מקדש ישראל והזמנים'. ומה גם שיעקר ביאורה של ברכה זו הוא שהקב"ה מקדש את ישראל, וישראל מקדשים את הזמנים (ברכות מט.ו.), וקידוש זה שישראל מקדשים את הזמנים על ידי ראש חודש הוא, שמקדשים את החודש ועל ידי זה נקבעים המועדים, ואם הוא שורש קביעות זו, יש לומר ששייכת בו ברכה זו על כל פנים בדיעבד.

ואחר שהאריך לברר על פי מה נקראים ימים בשם 'מועד' ו'יום טוב', האם זה מחמת דין ומנהג משתה ושמחה שיש בהם או מחמת איסור עשיית מלאכה, והאריך לדון אם חולו של מועד וראש חודש נקראים מועד, כתב שלכאורה היה מקום לומר שכיון שראש חודש נקרא מועד לא יצטרך לחזור, וכעין מה שכתב במגן אברהם (סי' תפז סק"ב), שאם התפלל ביו"ט תפילה של יו"ט, וטעה וחתם 'מקדש השבת' יצא ידי חובתו, שיום טוב ג"כ נקרא שבת.

ואם בשינוי כזה, שהיה לו להזכיר 'מקדש ישראל והזמנים' שישראל מקדשים את הזמנים, ולא הזכיר כן אלא אמר 'מקדש השבת' שתיקנוהו לשבת דווקא לפי שאינה תלויה בקידושם של ישראל, אף על פי כן יצא ידי חובתו, כל שכן שאם אמר בראש חודש 'מקדש ישראל והזמנים' שנוסחתו היא כענין חתימת ראש חודש 'מקדש ישראל וראשי חדשים', שיש לו לצאת ידי חובתו.

אך שוב כתב, שמסקנת המג"א היא שאם אמר ביו"ט 'מקדש השבת' לא יצא ידי חובתו כיון שהוא משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות, וכן נקטו כל גדולי האחרונים שלהלכה לא יצא ידי חובתו, וצריך לחזור לראש הברכה כיון שהחתימה היתה שלא כהוגן אף על פי שהזכיר של יו"ט באמצע [וכן פסק במשנ"ב (שם סק"ד)].

ובשער הציון (סק"ד) כתב, שכן כתב במחצית השקל במסקנת המגן אברהם, וכ"כ בברכי יוסף ומאמר מרדכי ושאר אחרונים, שלא כבאר היטב (סק"ג), ואם כן אף בזה שסיים בראש חודש 'מקדש ישראל והזמנים' לא יצא ידי חובתו, כיון שחכמים קבעו ברכה בפני עצמה לראש חודש, ואף על פי שראש חודש נקרא ג"כ יו"ט, מכל מקום הרי הוא משנה ממטבע שטבעו חכמים, כי אולי לחשיבות בפני עצמה קבעו בזה לומר 'מקדש ישראל וראשי חדשים' והקפידו שלא יכללו ראשי חדשים בכלל הזמנים כדי לדעת חשיבות היום, שהוא ר"ח ובו תלויה קביעת כל המועדים, ולכן קבעו לו ברכה מיוחדת, וזה מלבד סוד ה' הגנוז בדבריהם ואותיותיהם.

וכיון שכן הרי הוא משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות, ולא יצא ידי חובתו, וצריך לחזור לראש הברכה.

לב בית דין מתנה על תשמישי קדושה

בגמרא מבואר שקרבנות התמיד והקטורת שלא היו צריכים להם להקרבה, אינם קדושים קדושת הגוף ומועיל להם פדיון, לפי שלב בית דין מתנה עליהם. וכתב רש"י (ד"ה לב ב"ד), שהטעם הוא משום שכל דבר השייך לציבור נותנים עליו ב"ד לב שלא יהיה קדוש קדושת הגוף. ומדין זה למדו הפוסקים לעוד כמה נידונים שבהם הקדושה אינה חלה באופנים מיוחדים, כל שיש בדבר תועלת הצבור, והוא משום שלב ב"ד מתנה עליהם.

מבואר בגמרא (מגילה כו:): ונפסק להלכה בשו"ע (או"ח סי' קנד ס"ג), שתשמישי קדושה כגון הארון שמניחים בתוכו את הספר תורה, והבימה שמניחים עליה את הס"ת בשעת הקריאה, יש בהם קדושה ואסור להשתמש בהם. וכתב בשו"ת תרומת הדשן (סי' רעג, הו"ד בבית יוסף או"ח סי' קנד ד"ה וכסא), בדבר מה שהעולם נהגו ליהנות בכמה הנאות מהתיבה והמפות והמעילים של ספר תורה באקראי, אם יש צד היתר בדבר או לא.

וכתב, שנראה שאם לא התנו עליהם בתחילה שיוכל לעשות בהן תשמישו, דבר פשוט הוא שאין צד היתר בדבר, אפילו תשמיש עראי ואקראי. ולכן אסור להניח שום ספרים על התיבה [הבימה] שמניחים עליה הס"ת, או לכסות שאר ספרים במפות ומעילים של ספרי תורות. ורק על ידי שעושים תנאי שיוכלו להשתמש בהם מותר אפילו לתשמיש חול.

אמנם כתב, שמה שאין נזהרים מלהשתמש תשמיש חול אף על פי שלא התנו דבר, נראה ליישב בדוחק, משום שבזמנינו כמעט אי אפשר להיזהר בדבר, לפי שיש לנו ספרי תורות רבים בבית הכנסת שיש להן הרבה מעילים ומפות, גם יש לנו ספרים רבים חומשים ומחזורים בבית הכנסת, ואנו מאריכים לשהות בשבתות וימים טובים בבית הכנסת בזמירות ובפיוטים מה שלא היה כן בימיהם, ולכך קשה מאד לזהר שלא יניחו ספרים על התיבה, או שלא יטלו מעילים ומפות לכסות בהן ספרים, או גם שלא ישענו על התיבה ויישבו על המעילים והמפות.

וכיון שכן חשובים אנחנו כמי שאיננו יכולים להיזהר בזה, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת, וכל שאין יכולים להיזהר לב בית דין מתנה עליהם כדי שלא יבואו בהם האנשים לידי תקלה. וכל התורם תשמישי קדושה כאלו לבית הכנסת, על דעתם של מנהיגי העיר וגדולי הציבור הוא נותנם, והרי הם כבית דין שמתנים שלא תחול עליהם קדושה כלל, כדי שלא יבואו לידי איסור כשישתמשו בהם.

והביא ראיה מסוגייתנו שאמרו בכיוצא בזה, שלב בית דין מתנה על התמידים שלא הוצרכו לצרכי ציבור שלא תחול עליהם קדושת הגוף, וכמו שנתבאר. ולא רק בקרבנות תמידים וכיוצא בהם שבית דין יודעים בודאי שיותירו מהם כל שנה, אלא אפילו בדברים שאינם ודאים, אלא שדבר רגיל הוא בהם שיהיה צורך בכך שלא תחול עליהם קדושה, אף בהם לב ב"ד מתנה עליהם שלא יקדשו, כמו שמוכח ממה שדימו לזה בסוגייתנו את דינם של פר ושעיר של יוה"כ שאבדו, והקשו ממה ששם אין אומרים שלב ב"ד מתנה עליהם, ותיצרו שאבידה היא דבר שאינו שכית.

ומשמע שכל שהדבר שכיח לב בית דין מתנה עליו, גם אם אינו ודאי. וסיים דבריו וכתב, נדחקתי כדי ליישב קצת מה שאין העולם נזהרים.

אמנות קודש

אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו

כתיב (במדבר ה טו) 'והביא את אשתו' לפי מה שאמרו חז"ל אם אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו, אם כן היה צריך הבעל לידע דבזה שמביא את אשתו לבדקה הוא מביא גם את עצמו, דאם הוא אינו מנוקה מעון אין המים בודקין אותה, והיינו דכתיב 'את אשתו' לרבות דגם את עצמו מביא.

(ויגד יעקב, נשא דרשות את"ן שבתורה)

אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות

ואיתא בגמרא (בבא קמא מה): אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, יש לומר בכמה אופנים. על פי הידוע מאן דרב הוא זעיר ומאן דזעיר הוא רב, וזה הפשט אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, היינו מאן דרב הוא זעיר, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, היינו מאן דזעיר הוא רב. או יאמר, על המרבה בתורה אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, יותר שמרבה בתורה יותר חסר לו ומעט היא בעיניו וחושק ללמוד עוד, ויותר ממעט את עצמו ושפל בעיניו, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, מה שיותר שממעט בתורה יותר מתרבה ומתנשא בעצמו ונדמה לו שכבר מלא תורה, היינו דאמרי אינשי אסתירא בלגינא קיש קיש קריא. או יאמר, כמאמר חז"ל (עירובין נד.) על הכתוב (משלי יג יא) 'הון מהבל ימעט וקובץ על יד ירבה' אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות מתמעט, ופירש רש"י שם דגריס הרבה ביחד ואינו מחזיר עליו ומשכח, ואם קובץ על יד ירבה. וזה הפירוש אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, הינו מי שעושה תורתו חבילות חבילות ואינו חוזר שמשכח ומתמעט כנ"ל, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, היינו לקובץ על יד מעט מעט ומחזיר על לימודו, ועי"ז ירבה בתורה שזוכר כל מה שלמד כמובן.

(דברי ישראל, כללי דאורייתא אות א)

הביאו עלי כפרה על שמעטתי את הירח

אומרים בתפלת מוסף של ראש חדש ועולת ראש חדש נעלה עליו ושעירי עזים נעשה ברצון, ולכאורה קשה הלשון נעשה ברצון, דלשון הזה שייך רק על קרבן נדבה, אבל חטאת קרבן חובה היא ובאה לכפרה לא שייך לרצון. אלא יש לומר כי לעתיד לבוא יהיה אור הלבנה כאור החמה, ואין צריך כפרה על מיעוט הירח, כידוע מאמר חז"ל שהקב"ה אומר הביאו עלי כפרה על שמעטתי את הירח וזהו שעיר של ראש חדש, לפיכך לעתיד יהיה השעיר של ראש חדש רק ברצון ונדבה לבד.

(שלמי חגיגה, הלכות ראש חדש)

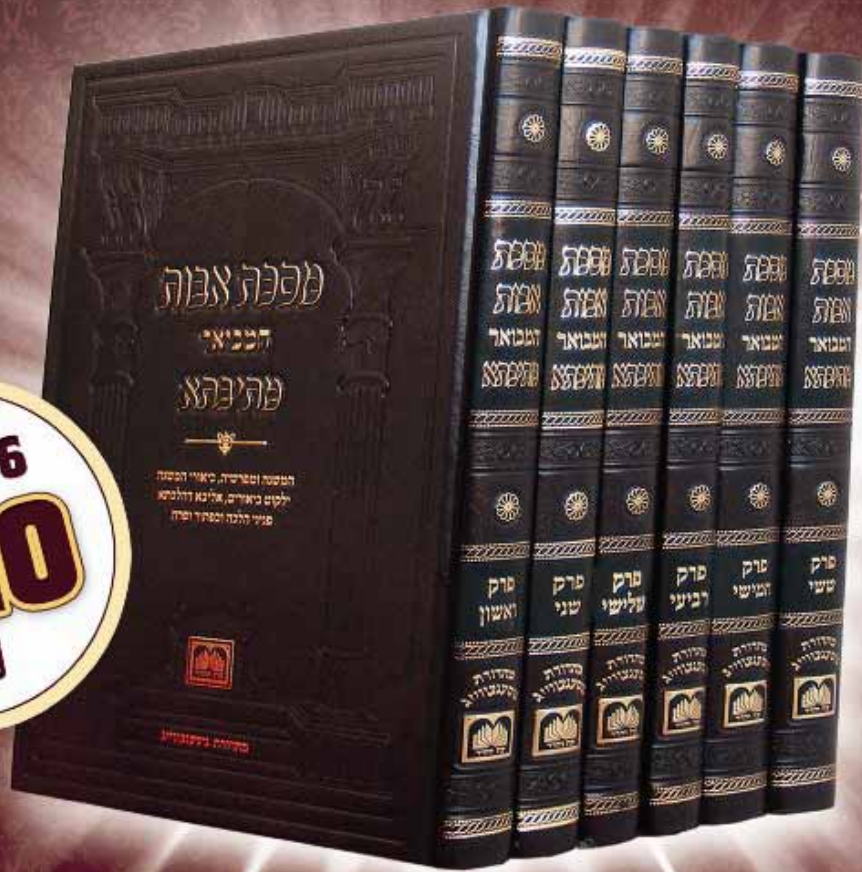

עבר על מצות עשה ועשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו

בכל חטא ישנם שני ענינים, א' הפגם והחסרון שעצם העבירה פגמה בנפש האדם, ב' המרת רצון ה' יתברך כך מוכח מהגמרא (חגיגה ט). שהמבטל מצות עשה הרי הוא מעוות לא יוכל לתקון, ולכאורה מדוע אין לו תקנה, הלא שנינו שאם ביטל מצות עשה ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו מיד, מוכח מכאן דשני ענינים כלולים בכל עבירה פגם הנפש וחסרונה והמרת פי ה', ומה שאמרו בחגיגה שאין לו תקנה היינו הפגם שחסרה הנפש מחמת ביטול המצוה אין להשיב, אבל את החלק השני שבחטא המרת רצון ה' לזה מועילה התשובה.

(חכמת המצפון, ראש השנה)

6 כרכים
240
 ש"ח

'מת'בתא' על מסכת אבות

כינוס עשיר מאוצרותיהם של חכמי הדורות, יוצרים תענוג צרוף בלימוד מסכת אבות, כאשר הדיק האיכות והפאר מתמזגים במאות מעלות טובות והוספות רבות הנחוצות להבנת דברי הקדמונים כמלאכים. הכל, בפונדק אחד מפואר בהדרו, בעימוד משובב לב ומאיר עיניים שטרם נראה כמותו.

המשנה ומפרשיה - כל מפרשי המשנה ערוכים מחדש * ביאורי המשנה * ילקוט ביאורים * אליבא דהלכתא פניני הלכה * כפתור ופרח * מבוא מיוחד על מסכת אבות

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בהנויות הספרים המובחרות
 מוקד הזמנות: 1800-22-55-66